

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2020 | ÅRGÅNG 24

Bokförlaget THALES

FOLKE TERSMAN OCH TORBJÖRN TÄNNSJÖ:

Folk & vilja: ett försvar av demokratin i vår tid.

Stockholm: Fri Tanke, 2020.

I EN TID när demokratin utsätts för påfrestningar och angrepp från många håll är det tacksamt att läsa en bok med undertiteln »ett försvar av demokratin i vår tid» skriven av två av landets främsta praktiska filosofer. Författarnas ambitioner är stora. Här får läsaren en diagnos av den samtida demokratins problem, ett förslag på hur demokratin bör omorganiseras för att komma till rätta med dem, en ny definition av demokrati och en utförlig genomgång av argumenten för demokrati. Samtidigt är ambitionen inte att bidra till den akademiska forskningen i ämnet. Fotnoterna är få, referenslistan sparsmakad, passningarna till andra demokratiteoretiker är korta och sällsynta. Det bidrar säkerligen till att göra boken mer tillgänglig för allmänheten men också till att försvåra en bedömning av bokens vetenskapliga bidrag.

Kortfattat är Tersman och Tännsjös (T&T) argument följande: tilltron till demokratin och det politiska systemet minskar. Demokratin förmår inte tillgodose medborgarnas behov och önskemål, delvis på grund av globalisering och avreglering men också på grund av att demokratiska stater inte ensamma kan hantera globala allmäningsproblem – här syftar de främst på klimatkrisen. Ska demokratin vara en lösning på samtidens problem och återfå medborgarnas förtroende måste den organiseras på ett sätt som gör den handlingskraftig. Endast en global demokratisk ordning har förmågan att lösa mänsklighetens ödesfrågor och styrkan att stå emot ekonomiska särintressen: »endast om demokratin etableras på global nivå kommer den nationella demokratin att kunna räddas» (s. 188).

Författarna hävdar alltså att vi bör överge föreställningen att de-

mokratin bäst utövas av självständiga stater. Deras försvar för demokratin kräver att demokratin som vi känner den avskaffas! Det är ett ovanligt sätt att försvara demokratin på. Men utan att säga det rätt ut tycks inte T&T se något alternativ för att säkra demokratins överlevnad. Ska det alls finnas en demokrati i framtiden måste den vara global.

I det sista avsnittet av den här recensionen kommer jag säga något om bokens argument för global demokrati. Men boken ägnar också stort utrymme åt att argumentera för en viss förståelse av vad demokrati är – större utrymme än åt argumenten för global demokrati. De flesta av mina synpunkter är därför ett försök att klargöra och i viss mån invända mot hur T&T definierar demokrati. De frågor jag kommer att fästa mig vid är hur T&T definierar den demokratiska metoden, vilken betydelse »egna åsikter» har för demokratiska val, hur representativ demokrati förhåller sig till den demokratiska metoden och slutligen vad författarna kallar för »den demokratiska grundtanken».

Demokrati som metod

I KAPITLET »[m]etoden framför allt» argumenterar T&T för en definition av demokrati som en metod för kollektiva beslut. Demokratin är en metod i den meningen att den anger kriterier för hur demokratiska beslut går till men inga kriterier för när innehållet i besluten är demokratiska. Som de påpekar är det inte alla som går med på det. En del menar i stället att demokratiska beslut är de som i någon mening är moraliskt försvarbara. Men liksom många andra gör T&T en skarp åtskillnad mellan vad demokrati är och vad som eventuellt gör demokratin bra.

Det betyder inte att T&Ts demokratidefinition är konventionell. För T&T är demokrati inte enbart en metod utan också en beslutsregel. Demokrati är den beslutsregel som anger som villkor att vad majoriteten väljer också ska vara gruppens beslut: »[e]n demokratisk beslutsmetod är så beskaffad att då det finns en unik majoritetsuppfattning inom gruppen som brukar den, blir den gruppens beslut» (s. 44).

I syfte att klargöra egenheterna med T&Ts demokratidefinition

är det belysande att jämföra den med Robert Dahls (1989) inflytelsrika uppfattning om demokrati som en procedur. Dahl delar med T&T uppfattningen att demokrati är en metod som anger villkor för hur beslut som är demokratiska går till utan att därför ange villkor för beslutens innehåll. Men Dahls demokratiska procedur pekar inte ut någon viss beslutsregel som unikt demokratisk. Istället anger den förutsättningar som måste föreligga för att kollektiva beslut ska vara demokratiska. Det kanske låter som en småsak men gör i själva verket stor skillnad.

Dahl anser alltså inte att enbart beslut tagna med stöd av en majoritet kan vara demokratiska. Men en förutsättning för att ett beslut ska vara demokratiskt är att gruppen själv kan avgöra hur den tar beslut. Deltagarna själva ska själva kontrollera beslutsregeln. Från den utgångspunkten borde det därför vara möjligt för en grupp att använda vilken beslutsregel som helst, försävt gruppen kontrollerar den.

T&T kunde invända att det givetvis är möjligt att på demokratisk väg besluta om att införa andra beslutsmetoder. Men det innebär inte att den beslutsregel som antas är demokratisk. En grupp som tar ett demokratiskt beslut att utse en diktator fortsätter ju inte att vara en demokrati bara för att beslutet varit demokratiskt.

Men det är förstås en skillnad mellan att utse en diktator i betydelsen av att avsäga sig allt framtida inflytande och att utse en »diktator» vars befogenhet fortsätter att vara beroende av gruppens godkännande. Med utgångspunkt i Dahls resonemang bör en grupp som behåller möjligheten att avsätta diktatorn fortfarande anses demokratisk. Däremot går demokratin förlorad om en grupp ger upp kontrollen över hur den ska styra sig själv. Förutsättningarna, inte beslutsregeln, avgör om en grupp är demokratiskt organiserad eller inte.

I praktiken är det mycket vanligt att med ett demokratiskt beslut införa vad T&T skulle kalla för en odemokratisk beslutsregel. Till exempel har talmannen i det svenska styrelseskicket en slags diktatorisk makt med avseende på vem som efter ett val ska inbjudas att bilda regering (6 kap. 4 § Regeringsformen (1974) SFS 2018:1903). Men talmannen är utsedd av riksdagen med ett demokratiskt be-

slut. Och talmannens befogenheter är reglerade i regeringsformen som riksdagen har möjlighet att ändra med (nästan) demokratiska metoder. Samma sak kan sägas om myndigheter och andra offentliga organ vilka sällan eller aldrig tar beslut i enlighet med den demokratiska metoden. Men deras befogenheter kontrolleras av riksdagen som med ett demokratiskt beslut kan ändra eller frånta dem deras befogenheter.

En annan skillnad mellan Dahls och T&Ts demokratidefinition gäller deltagarna i demokratiska beslut. Enligt Dahl är en förutsättning för demokratiska beslut att alla som är underställda dem också har möjlighet att delta. Inkludering är med andra ord en av demokratins förutsättningar. Inte enligt T&T. Enligt dem kan exkluderande beslut vara lika demokratiska som inkluderande beslut. Det faktum att kvinnor, slavar och utlänningar inte fick delta i den antika demokratin gjorde inte besluten mindre demokratiska. Det var visserligen fel att utesluta andra än de fria atenska männen från att delta, menar T&T. Men att det var fel betyder inte att det var odemokratiskt. Vad demokratin anbelangar spelar det ingen roll vilka som får delta. Det viktiga är bara hur besluten går till bland dem som får delta.

En tredje skillnad är att Dahl anser att kunskap om beslutsalternativen är ett villkor för demokrati. Deltagarna måste ha tillgång till information om vad som ska beslutas och möjligheten att begripa den information som erbjuds. Detta är utan tvekan ett mycket krävande kriterium som är svårt att fullt ut tillgodose. Sannolikt har inga allmänna val någonsin ägt rum där alla väljare varit fullt informerade om alla politiska frågor som står på spel. Men det är inte en invändning mot Dahls definition eftersom den anger idealtypiska villkor för demokrati. Kanske lyckas vi aldrig utöva demokratin fullt ut, men det går alltid att försöka närma sig idealet.

T&T menar tvärtom att oinformerade beslut kan vara lika demokratiska som informerade beslut (s. 57). En mer utbildad och insatt väljarkår borgar inte för mer demokrati. Däremot menar de att mer upplysta väljare gör att demokratin fungerar bättre. Det som gör demokratin värdefull – frihet, jämlikhet, välfärd – kommer sannolikt att bättre tillgodoses av en välinformerad väljarkår. En lögn-

aktig president gör demokratin sämre men minskar inte graden av demokrati.

Demokrati och autonomi

ÄVEN OM T&T anser att kunskap och information inte behövs för demokratiska beslut menar de att deltagarna måste ha »egna åsikter» (s. 55). En viss nivå av autonomi hos deltagarna är följaktligen ett villkor för att deras beslut ska vara demokratiska. Det betyder å andra sidan att en definition av demokrati inte enbart kan uttryckas i termer av en beslutsregel. Autonomikravet är trots allt en förutsättning för demokrati, inte en egenskap hos den regel som en grupp använder sig av när de tar ett kollektivt beslut. Författarnas definition av demokrati borde därför justeras: »[e]n demokratisk beslutsmetod är så beskaffad att då det finns en unik majoritetsuppfattning inom gruppen som brukar den, och *vars medlemmar har egna åsikter*, blir den gruppens beslut».¹

Men vad är då »egna åsikter»? T&T hävdar att om väljarna med hypnos förmås att rösta på ett parti som de »skulle ångra när de vaknar till igen» är omröstningen inte demokratisk (s. 56). Den är inte demokratisk eftersom väljarna i så fall förmåtts rösta på ett sätt de inte skulle velat. En uppenbar invändning är att det inte tycks ha någon betydelse om väljarna ångrar hur de röstat eller inte. Även ett beslut som väljaren *inte* i efterhand ångrar skulle ju ha ägt rum under inflytande av hypnos. Borde inte T&T helt enkelt säga att beslut som sker under hypnos inte är ett uttryck för väljarnas egna åsikter just eftersom det ägt rum under hypnos?

Men det är nog just precis vad T&T inte vill säga. De är angelägna om att undvika hänvisningar till individens genuina eller egentliga vilja och inskräper att en väljares åsikt inte är annat än vad hon uttrycker som sin mening i en omröstning. Väljarens åsikt är vad hon väljer, »[i]ngen hänvisning görs till människor[s] genuina eller djupare vilja» (s. 119). De vill därför förklara innebörden av en »egen åsikt» med hänvisning till hur väljarna skulle agerat snarare än med hänvisning till hur deras preferenser kommit till.

Det talar för att T&T inte ser något problem med slutsatsen att hypnotiserade väljare agerat efter sina egna åsikter försåvitt de inte

ångrar sina val. En konsekvens av det resonemanget är å andra sidan att hypnosen tycks bli irrelevant. Det är ju inte manipulationen som avgör om de röstat efter egna åsikter eller inte, utan om de ångrat sig i efterhand eller inte.

Ett sådant »ångertest» kan rimligen inte utföras av den som fortfarande är hypnotiserad eller manipulerad. Det vore absurt att påstå att väjarna agerat utifrån egna åsikter om de i efterhand – men fortfarande under hypnos – inte ångrar hur de röstat. För att undvika den slutsatsen måste vi anta att hypnos är ett tillstånd som undergräver möjligheten att ha en egen åsikt. Men i sådana fall är vi tillbaka till ursprungsproblemet. Om hypnos är ett sådant tillstånd uttrycker inga beslut under hypnos en egen åsikt och vi behöver inte längre bry oss om ångertestet.

Väljarnas åsikter består i hur de väljer och röstar, inte i vad de »egentligen» tycker och tänker. På så vis vill T&T undvika snåriga antaganden om autonomi och svårigheten att avgöra när ett val motsvarar en persons åsikt. Samtidigt hänvisar T&Ts ångertest till en åsikt och inte till ett val. En väljare anses ha röstat utifrån en egen åsikt om hon i efterhand inte har en annan *åsikt* om hennes tidigare beslut. T&T tycks därför inte kunna beskriva väljarnas egna åsikter enbart med hänvisning till deras val. Det reser frågan om hur vi avgör ifall väjarens åsikt om sitt tidigare beslut baseras på en »egen åsikt». Det enda möjliga svaret är att *den* åsikten är en »egen åsikt» om hon inte i ångrar den i efterhand. Men som nu är uppenbart är vi på väg mot en oändlig regress. Sammanfattningsvis verkar ångertestet leda till långt fler problem än det eventuellt löser.

Den representativa demokratin

HUR DEMOKRATISKT ÄR ett politiskt system som det svenska, där väljarna i allmänna val utser representanter till riksdagen som fattar besluten? Givet definitionen av demokrati som »en metod som garanterar att viljan hos majoriteten bland deltagarna blir bestämmande för beslutet» (s. 39) kan svaret verka uppenbart. Det svenska styrelseskicket är demokratiskt givet att väljarna använder en demokratisk metod för att utse riksdagsledamöter och givet att

riksdagsledamöterna använder en demokratisk metod när de beslutar om lagar och reformer. Väljarna använder en demokratisk metod om majoriteten av väljarna bestämmer vilka som blir riksdagsledamöter. Och riksdagsledamöterna använder en demokratisk metod om majoriteten av riksdagsledamöterna är bestämmande för riksdagens beslut. Är det inte så det fungerar?

Nej, så är det ju inte. Riksdagen utses inte genom att en majoritet av väljarna bestämmer hur mandatet ska fördelas. Följaktligen är »valet till riksdag i en parlamentarisk demokrati inte i sig demokratiskt» (s. 137, se också s. 95). Och samma invändning kan riktas mot alla andra valsystem. Det är sällan eller aldrig som det krävs en majoritet för att utse vare sig en president eller ledamöterna i parlamentet. Som regel anses det tillräckligt med pluralitet, det vill säga att flertalet föredrar ett alternativ. Bara det faktum att pluralitetsval brukar anses som demokratiska pekar mot att T&Ts snäva definition av demokrati avviker mot etablerat språkbruk på ett onödigt sätt.

Trots att T&T menar att proportionella riksdagsval är odemokratiska hävdar de att proportionella val är den enda riktigt bra valmetoden i en representativ demokrati. Argumentet är att ett parlament som är sammansatt i proportion till väljarnas politiska åsikter är bättre på att representera minoriteters intressen (s. 137). I boken får införandet av samkönade äktenskap i Sverige tjäna som exempel på hur det proportionella valsystemet gjort det möjligt för minoritetsuppfattningar att vinna gehör. Hade vi istället haft ett majoritetsvalsystem (enligt principen »winner takes it all») skulle det enligt T&T varit svårare för minoritetsuppfattningar att få genomslag.

Den iakttagelsen stämmer nog till en del. Men även om proportionella valsystem ger minoritetsintressen större representation är det inte uteslutet att en metod där majoriteten får fälla avgörandet ändå skulle kunna ge utrymme åt röster som är impopulära hos befolkningen som helhet. Mandatfördelningen till riksdagen äger trots allt inte rum i *ett* beslut, utan i lika många beslut som det finns mandat att fördela, det vill säga 349 stycken. För varje mandat är röstetalen inom valkretsen utslagsgivande. Indelningen i valkretsar

innebär att även intressen som saknar stöd hos befolkningen som helhet har möjlighet att bli invalda, till och med om det skulle krävas stöd hos en majoritet i valkretsen.

Det faktum att proportionella val är bättre på att representera minoritetsintressen gör dem förstås inte mer demokratiska. Frågan är därför varför T&T *inte* förordar den metod för val till en representativ församling som enligt dem vore mest demokratisk, d.v.s. att låta majoriteten bestämma alla platser i parlamentet? Ett möjligt svar är att de helt enkelt anser att andra normativa hänsyn väger tyngre. Det är viktigare att minoriteters intressen representeras än att besluten är demokratiska. Det skulle i och för sig inte vara en ovanlig uppfattning. Det finns gott om inslag i samtida styrelseskick som motiverats utifrån antagandet att det är önskvärt med försäkringar mot »majoritetstyranni». På några ställen i boken lutar sig författarna också mot den tanken till stöd för proportionella val (s. 36). Men på andra ställen vänder sig författarna tvärtom mot de sätt varmed olika styrelseskick begränsar folkvalda församlingars handlingsutrymme i syfte att skydda minoriteter mot oinskränkt majoritetsstyre (s. 134). Det är därför tveksamt om det är av normativa skäl som T&T avvisar vad som enligt deras definition skulle vara demokratiska val.

Ett annat påstående som tarvar en förklaring är att det amerikanska styrelseskicket är sämre än det svenska just eftersom det saknar proportionella val. I USA är det enligt T&T så att folket »i demokratiska val [sic!] utser sina ledare» medan folket i Sverige »får en möjlighet att styra sig självt genom den riksdag de utser i proportionella val» (s. 72). Det finns förstås gott om brister med den amerikanska demokratin. Men det är oklart varför proportionella val inte också innebär att väljarna »utser sina ledare» och varför majoritetsvals systemet i USA förhindrar det amerikanska folket från »att styra sig självt» när båda valmetoderna är lika odemokratiska utifrån deras demokratidefinition.

Den demokratiska grundtanken

FÖR ATT FÖRSTÅ varför författarna är så förtjusta i proportionella val och varför de förordar ett vals system som de själva måste anse

som odemokratiskt, behöver vi ta fasta på vad de beskriver som »den demokratiska grundtanken». Den demokratiska grundtanken är att »folket styr sig själv» (s. 47). I en representativ demokrati styr folket sig självt om och endast om besluten blir som de skulle blivit om folket hade gjort som atenarna när de samlades på Pnyx för att fatta kollektiva beslut. För att folket ska styra sig självt måste den representativa församlingen – riksdagen – utgöra en mikrokosm av folket som helhet. Riksdagen och dess ledamöter bör vara »representativa för väljarna med avseende på grundläggande politisk uppfattning» (ss. 46–47).

Den demokratiska grundtanken enligt vilken ett folk styr sig självt tycks introducera en ny definition av demokrati som skiljer sig från den enligt vilken demokrati enbart är en beslutsmetod. Det verkar som om T&T arbetar med två olika definitioner av demokrati. De har *en* definition av demokrati som beslutsmetod enligt vilken ett beslut är demokratiskt om det bestäms av majoriteten (när en sådan finns). De har en *annan* definition av den demokratiska grundtanken enligt vilken ett representativt system är demokratiskt endast om invånarnas åsikter är korrekt representerade i den folkvalda församlingen och dess beslut motsvarar väljarmajoritetens åsikter.

En förklaring till att det förekommer två olika definitioner av demokrati är att den representativa demokratin föreställs vara ett sätt att approximera det utfall som skulle följa om invånarna använde sig av en demokratisk beslutsmetod. När en grupp använder en demokratisk metod är det majoriteten som bestämmer. När besluten istället tas av valda representanter bör besluten bli desamma som om invånarna själva tagit besluten. Och så blir det, givet att representanterna beslutar i enlighet med den åsikt som en majoritet av väljarna har. Den demokratiska grundtanken förverkligas »i den mån de politiska [besluten] överensstämmer med de beslut vi skulle ha fattat om vi hade fattat dem i enlighet med de metoder som användes av atenarna vid Pnyx» (s. 51). De folkvalda representanternas uppgift är följaktligen att ta de beslut som folket skulle ha gjort, om de själva hade deltagit.

Det går emellertid att ifrågasätta om väljarnas åsikter är en in-

dikation på hur väljarna skulle beslutat om de själva tagit beslutet. Som T&T beskrivit den atenska demokratin är det inte ett krav att deras beslut stämmer överens med den åsikt som delas av majoriteten. Väljarnas åsikt är ju vad de beslutat och inte förborgade i vad väljarna »egentligen» tycker och tänker. För demokratin gäller att besluten uppstår som ett resultat av ett val hos en majoritet, inte att besluten motsvarar en oberoende definierad åsikt hos majoriteten. Demokratin ställer därför inga villkor för på vilka grunder väljarna beslutar. En majoritet som väljer A istället för B behöver inte gjort det därför att en majoritet är av åsikten att A är bättre än B. Det kan lika gärna vara så att väljarna väljer som de gjort för att de tycker om eller identifierar sig med andra som tidigare röstat på A. Det är därför högst osäkert om väljarnas uttryckta åsikter är en bra indikation på hur de skulle röstat om de själva deltagit i besluten.

En starkare invändning är att kriteriet som T&T anger för den demokratiska grundtanken – att besluten överensstämmer med vad vi skulle beslutat om vi använde de metoder som användes av atenarna vid Pnyx – är innehållslöst. Anledningen är att ett beslut som skulle ha gjorts inte kan motsvara någon åsikt alls. T&T har ju tidigare hävdad att en väljares åsikt inte är något annat än vad som uttrycks i hennes val. Ett beslut är demokratiskt om det är vad majoriteten i en grupp väljer. Om den demokratiska metoden inte ger uttryck åt någon annan åsikt än den som är beslutad så finns ingen åsikt alls hos en grupp som *inte* beslutat. Den representativa demokratin *kan* inte approximera de beslut som invånarna själva skulle ha tagit om de använt den demokratiska metoden eftersom den enda indikationen på vad invånarna skulle beslutat är vad de skulle beslutat.

En annan egenhet hos T&Ts definition av den demokratiska grundtanken är att den *inte* utgör en metod för kollektiva beslut. Demokrati som metod betyder som vi minns att ett besluts demokratiska karaktär beror på hur det tagits och inte på vad som beslutades. Det är ju så författarna anser att demokratin bör definieras. Men den demokratiska grundtanken tycks inte längre vara en metod. Kravet är att besluten ska motsvara åsikterna hos majoriteten av väljarna. Och det måste betyda att det är viktigare *vad* som be-

slutas än hur besluten gått till. I praktiken torde det vara möjligt att förverkliga den demokratiska grundtanken så som den beskrivs av författarna utan att använda sig av någon demokratisk beslutsmetod alls. Det är förstås just därför som de inte heller föreslår att valen i en parlamentarisk demokrati bör ske demokratiskt.

Slutsatsen är att definitionen av den demokratiska grundtanken inte är en definition av demokrati, givet T&Ts egna utgångspunkter. Kravet att de folkvalda ska besluta som invånarna *skulle* ha beslutat om de använt den demokratiska metoden kan inte motiveras utifrån den definition av demokrati som boken argumenterar för. Det utesluter inte att T&T har goda normativa skäl för sin uppfattning om vad som bör gälla för den representativa demokratin. Men som jag försökt att visa är det svårt att beskriva det styrelseskick som förfäktas som demokratiskt utifrån deras egen begreppsbestämning.

Demokratins handlingsutrymme

LÅT OSS ÅTERGÅ till bokens övergripande tes att en global demokratisk ordning är den enda rimliga lösningen på demokratins nuvarande problem. Bakgrunden är som inledningsvis antytts att förtroendet för den representativa demokratin minskat eftersom handlingsutrymmet minskat på grund av globalisering och ökat inflytande av överstatliga institutioner. Ett ytterligare problem är de så kallade globala allmänningsproblemen som inte kan hanteras av staterna själva. Här är inte problemet att staterna förlorat handlingsutrymme utan att de aldrig på egen hand kunnat lösa problem av global karaktär. Följaktligen är den globala demokratiska ordningen tänkt att lösa två olika problem. Den återför till demokratin ett handlingsutrymme som gått förlorat och den tillför till demokratin en problemlösningsförmåga som tidigare saknats.

Skillnaden mellan demokratins handlingsutrymme och demokratins problemlösningsförmåga är inte särskilt tydlig i T&Ts framställning. Men den borde vara det. Författarna tänker sig att ett ökat handlingsutrymme utgör en lösning på demokratins förtroendeproblem. Populism och andra tecken på att den representativa demokratin förlorat sitt tidigare anseende beror enligt T&T på

att »gränserna för vad detta viljande kan uppnå har blivit snävare» (s. 14) och på att »politikens räckvidd är alltför beskuren» (s. 18). Det är alltså en förändring som ägt rum och något som har gått förlorat. Men det är knappast förmågan att lösa globala problem som gått förlorad eftersom enskilda stater aldrig haft den förmågan.

Det finns drag av ödesbestämmdhet i T&Ts beskrivning av hur handlingsutrymmet för demokratin i Sverige och andra länder minskat. Utvecklingen skildras genomgående som ett resultat av en utveckling som »har» ägt rum. Verbformen är passivum. Sverige »*har fått* anpassa sig till denna realitet» (s. 194, min kursivering). Men den bilden underskattar alltför mycket betydelsen av medvetna och aktiva beslut. Anledningen till att den svenska ekonomin blivit mer integrerad med och beroende av globala handelsströmmar, internationella finansiella marknader och världsekonomin konjunktursvängningar är en rad aktiva beslut som tagits av Sveriges riksdag och regering. I den mån handlingsutrymmet minskat på grund av globaliseringen är det inte något som har »hänt» utan något som beslutats.

Och vad som har beslutats kan i princip ändras. Det är förstått svårt att föreställa sig att Sverige skulle återinföra valutaregleringar, direkt politisk kontroll över penningpolitiken, och så vidare, så som de såg ut i slutet av 1970-talet. Men anledningen till att detta är svårt att föreställa sig är inte att utländska makter eller strukturer begränsar riksdagens handlingsutrymme. Sverige är en suverän stat (även om T&T tycks förneka det när de skriver att »[m]akten har ju redan flyttat» s. 25) och har all befogenhet att säga upp internationella avtal och att till exempel lämna EU. Problemet är snarare att ett beslut om att återgå till 1970-talets mer reglerade ekonomi, vilket skulle minska beroendet av den globala ekonomin, sannolikt skulle ha negativa konsekvenser för den svenska ekonomin och därför sannolikt saknar stöd i opinionen. Genom att inte låtsas om att handlingsutrymmet för riksdagen och de politiska partierna framförallt begränsas av utsikterna att vinna politiskt stöd hos väljarna, och i stället frammana bilden av att de styrs av obevekliga ekonomiska strukturer, riskerar tyvärr T&Ts framställning till att ytterligare spä på uppgivenheten inför och misstron mot den svenska demokratin.

Slutsatser

Folk & vilja erbjuder en stimulerande och lärorik läsning för alla som intresserar sig för både demokratins idévärld och möjligheten att tillämpa demokratin i praktiken. På det svenska språket finns inte många sådana böcker. Min uppmärksamhet har riktats mot författarnas definition av demokrati, vad de kallar för den demokratiska grundtanken och diagnosen av den samtida demokratins problem. Men boken rymmer också många andra idéer, förslag och argument som är väl värda att diskutera. I synnerhet har jag bortsett från de många frågetecken som förslaget om en global stat reser och som inte diskuteras i boken. Hur ska den upprättas? Ska vi invänta den dag då alla stater själva inser att det vore bättre att överge den egna suveräniteten, eller ska den tvingas fram? T&T menar att den globala ordningen ska vägledas av subsidiaritetsprincipen och att alla varje enskilt land även fortsättningsvis ska kunna besluta om sina inre angelägenheter på egen hand. Men en global stat kan givetvis ändra på det närhelst det passar. Vem har makten att ändra den globala statens grundlagar? Är det möjligt för jordens invånare att upplösa den och återföra suveräniteten till enskilda stater? I så fall kanske den globala världsordningen är den räddningsplanka för klimatet och andra globala problem som författarna föreställer sig.

→

Ludvig Beckman

Noter

1 Justeringen motsvarar det förslag som Arrhenius (2011: 19) framför i sin granskning av Torbjörn Tännsjö's tidigare skrifter om demokrati.

Referenser

ARRHENIUS, GUSTAF (2011) »Defining Democratic Decision Making», i: Frans Svensson & Rysiek Silwinski (red.), *Neither/Nor - Philosophical Papers Dedicated to Erik Carlson on the Occasion of His Fiftieth Birthday*. Uppsala: Uppsala Philosophical Studies, ss. 13–29.

LUDVIG BECKMAN, »FOLK & VILJA»

DAHL, ROBERT (1989) *Democracy and Its Critics*, New Haven: Yale University Press.
Regeringsformen (1974) SFS 2018:1903. Stockholm: Justitiedepartementet L6.